Inträdes-tal, hållit i Svenska Akademien Den 22 Juni 1819. Af Esaias Tegnér, Theol. Doktor, och Professor i Grekiska Litteraturen vid Kongl. Akademien i Lund

Bokutgåva

Texten ingår i *Svenska Akademiens Handlingar Ifrån År 1796. Nionde delen*, s. 47–112. Tryckt hos Carl Deleen, Stockholm 1822.

Mine Herrar!

Från den aflägsna bygd der eder godhet uppsökt mig, inträder jag med förlägenhet i den lysande samling, som jag i dag skådar för första gången i min lefnad. Ty icke utan hemlig fruktan intar någon en plats som denna; icke utan förvirring finner man sig uppflyttad ur skuggan till höjderna, der Sången och Staten samlat sina yppersta. Hvilka minnen omgifva mig här! Står jag icke här midt i en stor Konungs stiftelse, i ett samfund, som med rätta bär Nationens namn, emedan Nationen åt detsamma anförtrott vården af sina dyrbaraste skatter, af hvad som utgör dess innersta lif, den egentliga blomman af dess väsende? Framträda icke på afstånd de Konungsliga skuggorna, Stiftarens egen och de Hjeltars, hvilkas ära han ville upplifva? Och Hjeltarne i Diktens och Tankens verld, Sångens och Vältalighetens högtidsnamn i Norden, ha de icke till större delen personligen tillhört Er; vistas ej ännu deras andar omkring Eder? Med vördnad böjer jag mitt hufvud inför de höga gestalterna, och med billig glömska förgäter jag mig sjelf i deras åskådande. Den som i ett sådant ögonblick icke kände sig mera förödmjukad än hedrad, den som vid åtankan på de store bortgångne ännu kunde hysa en känsla af fåfänga; – sannerligen han hade redan derigenom förverkat sin ära, och lagren, om han bure den, borde förvissna på hans egenkära hufvud.

Det har varit tider, M. H. då det val, som i dag tillåter mig att tala inför Eder, icke skulle ha varit möjligt; skönare, rikare, ädlare tider. Huru mycket äro de ej nu förändrade, hvilka förluster räknar ej Svenska Sången och ert Samfund! Svårare och svårare blir med hvarje gång ersättningen, och man nödgas att fylla bristerna med hvad dagen gifver. Af alla detta Samfunds först nämnde Ledamöter är nu mera blott *en* öfrig [1], ett sörjande vittne af skönare dagar, den enda återstående pelaren af grundresningen till detta Tempel. Men omkring den pelaren bygga vi andra våra hyddor. Till den mannen sluter sig med tillförsigt det uppträdande slägtet och lyssnar med rörelse till den gamles röst, som förtäljer om bättre tider och likväl dömmer mildt om de närvarande. Med rätta begråter han de store döde, men äfven för oss har han råd och deltagande. Lik Nestor i Iliaden, lefde han fordom med ett bättre slägte men det närvarande ledes af hans vishet. Det gifves icke på länge någon nykomling i Sångens verld, den han icke med faderlig ömhet omfattat; det gifves ingen som ej tackar honom för några af sitt lifs skönaste stunder. Och om, vid ett tillfälle som detta, jemförelsen både med det förflutna och det närvarande icke nödvändigt nedsloge mitt sinne, så skulle min stolthet vara den, att han ibland hopen icke en gång öfversett mig, och att min enskilta tacksamhet här kan förena sin röst med den allmänna, som Fäderneslandet och Svenska Vitterheten egnar honom.

Men det är icke om mina enskilta förbindelser, utan öfver ett vida vigtigare ämne, som jag i dag skulle tala. Jag är hitkallad för att fira minnet af en Skald, hvars milda stämma i snart fyratio år beherrskat hvarje känsligt hjerta i Norden. J vänten icke af mig, M. H. att jag skulle uttömma hela rikedomen af ett sådant ämne. Det fordras en vida starkare hand än min, för att hålla vågskålen hvari menskligheten väger sina herrlige. Endast på afstånd har jag känt den berömde Mannen; och långt ifrån hans höjder har jag blott kunnat uppfatta de allmännaste dragen af hans lefnad. Äfven gränserna af ett Tal tillåta ej den utförlighet,

som här kunde anses nödvändig: och icke en målning, endast en skuggbild, kan jag bjuda Er af Skördarnas store Sångare.

Grefve Johan Gabriel Oxenstierna härstammade från en slägt, hvars namn sjelfmant väcker minnet af Fäderneslandets ärofullaste dagar. Jag skall ej uppehålla mig vid den gamla frågan om bördens företräden, hvarom, i politiskt hänseende, så mycket blifvit sagdt och ännu kunde sägas. De äro tillfälliga, men icke mera tillfälliga än snillet och skönheten, dem dock ingen nekar sin hyllning. Jag anmärker endast den poetiska sidan derutaf. Börden är för den enskilta, hvad Fäderneslandet med sina minnen är för ett helt folk; det är egentligen ett poetiskt intresse som fäster oss dervid. Ty det förflutna förekommer oss alltid som ett skönare, ett förklaradt närvarande. Förfädrens himmel hänger full af lyror. De tala ej, utan de sjunga ur molnen. Det måtte dock vara skönt, att som ättling lyssna till de beslägtade rösterna och från barndomen kunna sammanknyta sitt väsende med hvad Fäderneslandet haft högst och ädlast. – Grefve Oxenstjernas Far var en allmänt aktad och vördnadsvärd man; men sitt snille tyckes han egenteligen ha ärft efter sin Mor, en född Gyllenborg, och Syster till den berömda Skalden. I sin ungdom hade han till ledare den bekante Bergklint, en man redan i sig sjelf märkvärdig i vår vitterhet, men likväl tilläfventyrs, liksom Chiron hos de gamle, mera berömd genom sin store Fosterson. Sin mesta tid tillbragte den unge Grefve Oxenstjerna i Gyllenborgs hus, hvilken älskade honom som en son; och härifrån snarare än från blotta slägtskapen, härrörde den innerliga tillgifvenhet och förtroende, som förenade de begge Skalderna hela deras lefnad igenom.

Oxenstjerna i Gyllenborgs hus, uppväxande under hans ögon och förelyst af hans efterdöme! Det är den unge Orfé i skola hos Skaldefadren Linus. Till lifvande och utvecklande af Grefve Oxenstjernas skaldegåfva må Gyllenborg kraftigt ha medverkat; men på lynnet och riktningen deraf synes han alldeles icke haft något inflytande. Ty olika delar Sångmön sina gåfvor. När den ene helst uppfattar naturen i sina gladaste och mildaste förhållanden, och förlustar sig i solskenet, och leker med blommorna och andas med vestanflägten; då blickar den andre med manlig betänksamhet helst ner i de dolda djupen; och kraftigare, men också hårdare framgår han, en vinterklädd Genius med Nordstjernan på sitt hufvud. Jag dömmer icke emellan de begge Skalderna; jag antyder endast deras skiljaktighet.

Vid Upsala Akademi emottogs Grefve Oxenstjerna i den berömde Ihres hus, med hvilken han på mödernet var beslägtad. Det var äfven under Ihres inseende, som han första gången offenteligen framträdde. Vid ett af de tillfällen, då Drottning Lovisa Ulrika, tillika med då varande Kron-Prinsen Gustaf, besökte Lärosätet, önskade Hon att vara vittne till en af dessa Akademiska talöfningar, dem forntiden värderade mera än den närvarande. Ett ämne uppgafs för tillfället, och Grefve Oxenstjerna utsågs till dess försvarare. Tvisten fördes på Svenska; och ehuru alldeles oberedd, försvarade sig den sjuttonårige Talaren med en lätthet och fyndighet som intog alla, men tillika med en blygsamhet, som är öfverlägsna natursgåfvors vanligaste kännemärke. Prins Gustaf förklarade honom offentligen sin tillfredsställelse, med tillägg att han beklagade det den unge Oxenstjerna ej hette Axel, liksom den store Statsmannen. Hela denna händelse må synas obetydlig; men den tyckes ha gifvit första anledningen till den uppmärksamhet Gustaf III. fästade vid Grefve Oxenstjerna, och grundlagt ett förhållande, som på hela den sednares lefnad var af det största inflytande.

Emedlertid hade Grefve Oxenstjerna uppnått den ålder, då Staten vanligtvis fordrar Medborgarens tjenst och utkräfver ersättning för den uppfostran han emottagit. Det var utan tvifvel mera sina store Förfäders efterdöme, än sin egen böjelse, han följde, då han från sin ungdom egnade sig åt Diplomatiken. Åtminstone beklagar han sig ofta öfver sin vedervilja mot Chifferns öfvermakter, som han kallade dem, hvilkas mörka min äfven måtte ha varit afskräckande för den unga och lifliga Apollo-sonen. Han tillbragte emedlertid flera år vid Svenska Beskickningen i Österrike, missnöjd med sin belägenhet för det närvarande, och, i sakernas

då varande ställning, utan hopp om någon förbättring för framtiden. Men efter Gustaf III:s anträde till Regeringen och den kort derpå följande förändringen, började en ny tidpunkt, icke blott i Grefve Oxenstjernas lefnad, utan äfven för hela Nationen.

Det hör icke hit att pröfva de mycket olika omdömen som i sednare tider blifvit yttrade öfver Gustaf III:s inflytande, icke blott på Svenska Vitterheten, utan äfven i allmänhet på hela Nationens lynne och tänkesätt. Man kan, efter olika åsigter, anse det för lyckligt eller olyckligt; men deri måste dock alla instämma, att den Man, som på detta sätt verkade på folket, måtte ha varit en af de sällsyntaste och rikast begåfvade som Häfderne känna. Ty icke småningom, utan på en gång, flög hans ande som en elektrisk stöt genom den domnade Nationen. Som en Vår trädde han in i Svenska Historien; och plötsligen stodo alla Nationens krafter på en gång i blomma, och lifvet utgöt sig, och sången vaknade rundt omkring honom. Han öfvade öfver Folkets sinnen ett välde, som icke hade någon skugga af fruktan, utan blott och bart grundades på känslan af hans personliga öfverlägsenhet; ett välde som jag ville kalla snillets theokrati, och som är det mildaste, det minst förödmjukande af alla. Utom Carl XII. har aldrig någon Svensk Konung, så som han, lefvat i folkets hjertan. Och likväl var det icke genom krigiska dygder (faran utvecklar hastigt alla slumrande krafter), utan genom sitt fredliga snille som han verkade så förunderligt. Men orsaken härtill var visserligen icke endast vidden af hans snille, den blott få kunde uppskatta, utan äfven och ännu mera den egna arten deraf, den alla fattade. Han hade nemligen i sitt väsende icke blott något stort, utan tillika ridderligt; den höga hjeltekraften visade sig hos honom icke med sköld och svärd, utan i behagens lättaste drägt. Han var en stor romantisk Hjeltedikt med sina äfventyr och förtrollningar, men tillika med hjertats ömmaste utgjutelser och med glädjens yppigaste lekar. Derföre verkade han ock så romantiskt på allt hvad som omgaf honom, derföre bildade sig hela Nationen, eller sökte åtminstone att bilda sig, efter honom, utan att sjelf veta derom. Hans inflytande var som luftstrekets, hans tidehvarf var, om jag så får säga, Svenska snillets Torneringstider. Men vid blott lek stadnade det ingalunda, åtminstone hos honom sjelf. Hans själ var för stor för en lek utan allvar; han älskade den menskliga storhetens yttre tecken och ville att den skulle synas. Men man gör honom orätt, då man häraf slutar att han blott ville föreställa hvad han egentligen saknade. Den som endast *spelar* en stor Man, sannerligen hans roll är blott för en theaterqväll. Icke så djupt, icke så varaktigt som denne förunderlige Man, griper han in i Nationens och tidehvarfvets hjerta. De skenbara motsägelserna i Gustaf III:s lefnad bevisa dock tydligen för en hvar, som vill inse det, att det icke var någon tomhet som han utsmyckade, utan att hans inre väsende var äfven så rikt som dess yttre var mångfärgadt och skiftande; och samme Man, som med ifrig beställsamhet anordnade en fest inom sitt hof, utsatte med köld sitt lif på slagfältet, och hämtade personligen den blodiga segren på Svensksunds vågor. Hans stora själ hade rum icke blott för Hjeltens och Statsmannens planer, utan äfven derjemte för konstens behag och för lifvets glädje. Han var en Herkuls-klubba, omvirad med löf och rosor, han var som demanten den fastaste af alla ädelstenar, men tillika den hvars yta spelar med de skönaste och rikaste färger. Jag vädjar till Eder, M. H. till dem ibland Eder, hvilka, så väl i de lugna som stormiga skiftena af hans lefnad, närmast nalkades hans hjerta, – jag vädjar till Eder att afgöra, huruvida någonsin tadlet gjutit sin galla öfver en större, en rikare själ. Jag lemnar åt Eder att bevittna, hur han vedergällde sitt folks kärlek, hur han öfverallt på jorden älskade det Svenska namnet, hur han lefde för dess ära och dog – till dess förnedring. Jag lemnar åt Eder att afgöra, huruvida det lof som min beundran i dag egnar honom, bör tillskrifvas endast en Ledamot af Svenska Akademien, och icke snarare Medborgaren af det Svenska folk, hvars kärlek, hvars föresyn, hvars stolthet han var.

Grefve Oxenstjerna fattades, som hvar och en annan, af den store Monarkens snille. Äfven hans åsigter i Vitterheten och hans enskilta tycken vore ej utan inflytande på den unga Skalden. Men derjemte fästade han sig vid sin Kungliga Välgörare med en innerlighet, en hängifvenhet, som blott ett ömt och ädelt hjerta kan fatta. Han såg i honom ett slags högre väsende, som han väl vördade, men derjemte älskade med förtjusning. Allt ifrån början hörde han till Dess förtroliga krets, utan tvifvel den snillrikaste umgängeskrets som någonsin funnits i Norden, och der alldeles ingen annan rang gällde än snillets. Grefve Oxenstjerna fästades

nu för alltid vid Hofvet, der han icke blott af Regenten utan äfven af alla andra var älskad för sin fromhet och sitt milda lynne, beundrad för sin flödande qvickhet och nästan oumbärlig genom sin Skaldegåfva. Denna sednare anlitades också ofta, kanske oftare än efterverlden skulle ha önskat. Emedlertid finna vi honom äfven under denna tid i Statens högsta Embeten. Han upphöjdes till Svea Rikes Råd, efterträdde den berömde Creutz som Kansli-President, åtföljde, såsom Chef för Utrikes ärendena, Konungen i första Finska fälttåget, innehade sedermera en plats i den under Kriget tillförordnade Regeringen, och utnämndes slutligen, kort före Konungens död, till Riks-Marskalk.

Men med Gustaf III:s död var också Solen försvunnen ur Grefve Oxenstjernas Iefnad. Hans Embete qvarhöll honom väl ännu för en längre tid vid Hofvet; men han igenkände der ej mera sin ungdoms Gudamakter. Äfven Embetsbanan öfvergaf han, och endast som Ordens-Kansler fortfor han att bekläda ett offentligt kall. Han drog sig allt mer och mer tillbaka i det enskilta lifvets lugn. Ack! vi veta alle, huru väl ändå bekymret hittade vägen till hans ensliga boning. I de sednare åren, i synnerhet efter förlusten af en älskad Maka, lefde han i afsöndrad indragenhet, ensam med sina minnen och sin lyra.

Jag hoppas att icke inför Er M. H. behöfva någon ursäkt för det ofullständiga i denna öfversigt af Grefve Oxenstjernas öden och politiska lefnad. Ty, hvarföre skulle vi ej erkänna det? Det är icke Riks-Marskalken, utan Skalden Oxenstjerna, hvars namn går till odödligheten. Det var icke hans purpur, utan hans lyra, som utmärkte honom ibland Er och inför Nationen. En stor Författare, i synnerhet en Skald, borde aldrig betraktas annorlunda än som en Ande. Han är icke en talande, men endast en röst. Hans snille, det är han sjelf; hvad han verkar och bildar, det är hans lefvernesbeskrifning. – Alltså hvad skönt han diktat, hvad hans Sånger äro – detta är för efterverlden Oxenstjerna. Jag förekommer icke hennes dom. Endast det enskilta intryck Grefve Oxenstjernas dikter gjort på mig personligen vill jag här uttala; med den oskrymtade vördnad jag är skyldig en stor Man, men också med den öppna frimodighet, hvarförutan jag skulle rodna att träda fram inför hans ära.

Dagens Stunder af Oxenstjerna äro, efter den vanliga indelningen, ett beskrifvande Poem. Jag vet väl hvad man i allmänhet kan invända emot dylika indelningar. De räcka sällan till för snillets skapelser, och vanligtvis förhåller sig Poetiken till Poesien som Natur-Philosophien till Skapelsen, eller som de döda bokstäfverna till det lefvande Ordet. Beskrifvande kan dessutom hvarje Poem vara, så vida man härmed, som vanligt, förstår en målning af den yttre Naturen; och det gifves i sanning ingen poetisk form, för hvilken en sådan Beskrifning är eller kan vara främmande. Men det är dock i sig sjelf något helt annat, om man till exempel i en Hjeltedikt skildrar den yttre liflösa Naturen såsom lokal för handlingen, eller om man gör sjelfva denna lokal till diktens hufvud-ämne. I förra fallet är Natur-målningen en blott bisak, anbragt liksom grunden på en historisk tafla, för de handlande personernas skull; i det sednare är den, liksom i ett Landskapsstycke, det hvarvid uppmärksamheten egentligen fästes. Man kan i förra fallet beundra målningens lif och sanning, men endast liksom i förbigående och under det man bortryckes af handlingens fart; i sednare händelsen åter tvingas man att stadna inför den hvilande Naturens bild, och betraktar vanligtvis de menskliga gestalterna, som här och der framskymta på taflan, endast som figuranter.

Denna den beskrifvande Poesiens öfverensstämmelse med Landskapsmålningen har redan länge varit insedd. Begge sysselsätta de sig med den så kallade döda Naturen, begge tyckas de härigenom kunna umbära de förmåner som framställningen af lif och rörelse måste ge åt hvarje konststycke, begge voro de, ehuru af andra orsaker, vårdslösade af de gamle, hvilka ej behandlade dem som sjelfständiga konstarter. Derföre utmönstras de begge från den egentliga konstens område af flera, hvilka på sin höjd förklara dem för genialiska misstag. Och under det man bevisar detta, doppar Fahlcrantz sin pensel i aftonrodnaden och sammandrager hela Nordiska Naturen på ett blad, och Oxenstjerna diktar Skördarna och Dagens Stunder. I sanning, om detta är ett misstag, så har väl konsten aldrig skönare misstagit sig.

Men hvarföre skulle det vara ett misstag? Att den lefvande Naturen, och i synnerhet den menskliga, utgör konstens högsta föremål är onekligt. För mensklig konst är naturligtvis menniskan sjelf det högsta, nemligen menniskogestalten för den bildande Konstnären, och menniskans inre natur för Skalden. Den döda Naturen deremot är visserligen ej något ämne för konsten, så vida hon nemligen äfven under konstnärens händer fortfar at vara död. Men deri ligger just konstens hemlighet, att hon väcker den döda och gjuter lif i den stelnade massan. För Konstnären gifves egentligen ingen död Natur. Hon är ej död utan hon sofver. Lik den förtrollade Prinsessan i Fésagorna, slumrar hon i skogarnas djup, till dess Befriaren kommer med sin Talisman och löser förtrollningen. Under lätta täcken sofver en själ i Materien. Materien är sjelf för Konstnären ingenting annat än den fängslade andan. Derför är för honom den yttre Naturen blott en stor allegori öfver den inre, Sinneverlden en urgammal hieroglyf öfver menskligheten. Icke hvad föremålet är, utan hvad det betyder, visar oss konsten; det är icke tingens kropp, utan deras själ, som hon målar. Just i förmågan att se och framställa denna själ, detta inre lif hos tingen, består Landskapsmålarens och den beskrifvande Skaldens konst. Hon är en physiognomik öfver Naturen, som fattar och uttyder de stumma dragen. Endast på detta sätt bringas den yttre verlden i ett poetiskt förhållande till den inre, till menniskan; i stora symboler uttrycker Naturen menskliga känslor, menskliga idéer, och till en anderöst ur djupet förvandlas den döda bokstafven på dess yta.

Att Grefve Oxenstjerna sjelf betraktat sin Dikt på detta sätt, det bevisar, utom Dikten sjelf, äfven hans yttrande i det korta företalet. Det heter der: »att hans afsigt ingalunda varit att »inskränka sig till blotta beskrifningar, utan att »teckna Naturens förändringar i de synpunkter, »under hvilka de, som afbilder af vår egen om»bytlighet, röja sig för den betraktande, och tala »till hjertat likasom till ögat«. För en sådan afsigt var också ämnet af Dagens Stunder ett lyckligt val. Ty väl är dagen med sina omvexlingar en träffande bild af hela det menskliga lifvet. Från den första späda morgonlysningen ända till skymningen, till tystnaden och natten som med de eviga stjernorna blickar ner öfver grafven, gifves det i sanning ingen af dagens tider som icke förebildar menniskans särskilta åldrar och omvexlingar; och öfver det förgängliga lifvets Text predikar hvarje qväll den bergade solen. Det är också i min tanka denna stora Natur-Allegori, som utgör den egentliga sammanhållande lifsprincipen i Dagens Stunder. Borttar man, eller hvad som är det samma, öfverser man den, så återstår ingenting annat än en mängd af spridda taflor, präktiga utan tvifvel, men likväl utan någon enhet och sammanhang; och hela den hemliga Dikten ramlar tillhopa och fyller Läsarens inbillning med idel fragmenter.

Min mening med det nu anförda är ingalunda att förklara Dagens Stunder för ett allegoriskt Poem, i den bemärkelse man vanligen tar ordet. Man behöfver icke der söka någon särskilt andemening för hvarje vers, hvarje målning, som vanligtvis har sitt eget sjelfständiga lif. Icke i de enskilta delarna, utan i idén af det hela ligger det allegoriska. Sällan antydt, men alltid närvarande, går det obemärkt, liksom jordens axel genom jorden, hela Dikten igenom och sammanhåller det hela. Och häraf förklarar jag mig den egna känsla af harmonisk fulländning, af sluten fullständighet, hvarigenom en hvar, efter läsningen deraf, tycker sig stå icke vid Dagens, utan vid dagarnes ända, och tror sig ha sett en målning, icke af dygnet, utan af det menskliga lifvet.

Det är en gammal sägen inom Konstläran att konsten endast är en efterbildning af Naturen. Detta är också utan tvifvel riktigt, så vida man dermed förstår Naturen i sin idé, icke i verkligheten. Ty hvarken Målarens eller Skaldens konst är ett blott Inventarium öfver Naturen; hon afskrifver ej verkligheten, utan hon förädlar den; hon är till sitt innersta väsende en realiserad Optimism, ett förklaradt Verlds-system, en Transfiguration af menskligheten och naturen. Derföre igenkänner man i hvarje äkta Konstverk väl föremålet sjelf, men föremålet sedt i en egen högre dager, sålunda som det afspeglat sig i konstnärens själ. Häraf kommer det att ett individuelt tycke af konstnären sjelf alltid åtföljer hans framställning äfven af det bekantaste föremål. Lik Konungar, preglar han intet annat mynt än det som bär hans egen bild. Sålunda hade äfven Grefve Oxenstjerna ett eget sätt att betrakta den Nordiska Nationen. Det undföll honom ingen af

dess egenheter; men de framskymta i hans målning, om jag så får uttrycka mig, liksom genom ett silfverskir. Det är väl den Svenska landtbygden, det är väl Wingåkers fräjdade trakter, med sina sjöar och lundar, som man igenkänner; men morgonrodnaden hvilar alltjemt öfver den förklarade nejden, der ligger ett rosenskimmer öfver det hela, som påminner om en sydligare himmel; det är som gräset vore friskare, luften varmare och himmelen mera blå. Man tror sig vara, icke i det kulna Norden, utan i ett nationaliseradt Eldorado, fullt af glans och härlighet. Med denna yppiga färgglans förenade också Grefve Oxenstjerna vanligtvis en deremot svarande ståt i diktionen; och härigenom sker det, att hans målningar, oaktadt deras enkla och landtliga ämne, äro till större delen verkliga praktstycken. Jag påminner bland flera endast om målningen af morgonvindarne i första, af sol-nedgången i den tredje, och nästan hela den fjerde Sången i Dagens Stunder.

Men det är i sanning icke blott till inbillningen denna härliga Dikt talar; hon talar äfven och ännu mera till hjertat. Jag menar härmed ej blott sådana ställen, der Skalden genom sjelfva sitt ämne omedelbarligen vänder sig till känslan och går rakt på vårt hjerta, som t. ex. i den rörande Episoden om Stenbocks död, den väl svårligen någon läser utan det ömmaste deltagande och stilla tårar. Utan jag menar härmed den innerliga kärleken, den rörande längtan till landsbygden, till Naturens stilla enfald som röjer sig i hvarje rad, och i alla Skaldens målningar gjuter en egen värma, en egen kraft att röra. Grefve Oxenstierna älskade i Naturen icke blott dess yttre skönhet, utan äfven, om jag så får uttrycka mig, sjelfva dess hjerta, dess höga lugn, dess medvetslösa oskuld, hela dess stora, dolda, blott för Skalden märkbara lif. Han betraktade henne icke blott med en älskares ögon, utan äfven och snarare som jag föreställer mig att en länge frånvarande Son skulle betrakta en älskad Mor, den han sörjer att hafva öfvergifvit. Och häraf kommer i alla hans framställningar den milda, till hälften Elegiska, ton, som så lätt finner ett återsvar i hvarje känsligt hjerta. Häraf kommer det egna rörande behaget af dessa natur-målningar, hvilka icke blott fägna ögat med sin prakt, utan äfven hos åskådaren väcka en stilla längtan, en öfvertygelse att han befinner sig på en afväg, just derigenom att han aflägsnat sig ifrån eller glömt deras föremål.

Denna grundton, som går genom framställningen i det hela, hindrar dock ingalunda att hvarje särskilt Sång, efter sitt särskilta innehåll, äger ett eget skaplynne. Huru frisk och ungdomlig är icke hela den första Sången! Huru munter framdansar icke der den unga Solen, huru lätt spelar ej blodet i det nyvaknade lifvets ådror! Det är som morgondaggen ännu låge qvar öfver den skimrande taflan, det är som morgonvindarne blåste hela den härliga Sången igenom. Andra Sången deremot, som väl också i poetiskt afseende är den svagaste af alla, har en tyngre och trögare gång. Det är liksom Skalden sjelf skulle ha lidit af middagshettan och qvalmet som han målar. Deremot, hvilket obeskrifligt behag, hvilket stilla vemod hvilar icke öfver hela tredje Sången. Dessa ömma, klagande toner har Skalden lärt af den Näktergal han besjunger, dessa döende och dock lifliga färger sprider endast den nedgående Solen öfver ett menskligt sinne. Som en Engels hviskning ur aftonrodnan har alltid denna Sång förefallit mig. Det är en stor Elegi öfver den döende Naturen, eller rättare, det är en Serenad utanför den slumrande jordens fönster, det är en lång suck öfver det förslocknande lifvet. Och likväl är det ej denna, utan den sista Sången, åt hvilken jag ville ge priset ibland alla; ty äfven i Dikten är *Natten* Dagens krona. Hvilken Tafla som omfattar himmel och jord, huru mörk och dock hur präktig, hur lätta och genomskinliga alla dess gestalter! I början den hulda Sömnen, som vaggar jorden till ro, och de fladdrande Drömmarne; midtuti det präktiga månskensstycket, och vid slutet Grafvarne hvarur djupa klagande röster uppstiga. Dessa dystra högtidliga ljud tillhöra blott andestunden. Det är som man hörde på afstånd brusningen af underjordens floder eller slagen af den förbiflygande Dödsengelns vingar.

Hvad som här blifvit anfördt om Dagens Stunder, gäller äfven i allmänhet om *Skördarna*, endast i en större skala. Denna sednare Dikt förhåller sig till den förra ungefär som sommaren till en sommardag. Ty en Läro-

Dikt äro Skördarne ingalunda, åtminstone ej i den bemärkelse man vanligen tar ordet. I hvarje Lärodikt, ehuru i öfrigt olika till uppställning och utförande, ligger dock alltid ett System af allmänna grundsatser och sanningar till grund för hela den poetiska kompositionen; och Skaldens Problem är i detta fall väsendtligen, att med poetisk frihet sammanbinda och framställa dem. I detta afseende äro Virgilii Georgica ett med rätta beundradt mästerverk. Men i Skördarna förekommer det didaktiska blott tillfälligtvist och episodiskt; och der föreskriften mera bestämdt framträder, såsom i åttonde Sången, den jag ville kalla en poetik öfver den yttre Naturen, har hon äfven en helt annan afsigt än den man vanligtvis tillägger Läro-dikten. Jag skulle ej hafva nämnt denna omständighet, som i sig sjelf kan vara likgilltig, om jag icke med förundran hört mången som envisades, att i Skördarna se en Svensk Georgik, och således från början betraktade hela Dikten ur en alldeles förvänd synpunkt.

Alltså, icke en Läro-dikt äro Skördarne, och böra ej som en sådan bedömmas. Men väl äro de en stor, outsägligt rik, Landskaps-målning, hvars innehåll är den Svenska Naturen, hvars ram är den Nordiska himlen. Vill man nödvändigt benämna dem med ett kändt namn, skulle jag helst vilja kalla dem en stor beskrifvande Idyll. Idylliska äro deruti icke blott enskilta drag och målningar, utan äfven sjelfva hufvudinnehållet och grundtonen i hela framställningen. Ty Idylliskt är allt det, som påminner om den önskan som slumrar i djupet af hvarje oförderfvadt hjerta, att en gång från Kulturens och förkonstlingens plågor återvända till ett enklare och naturligare tillstånd. Det är det förlorade Paradiset som menniskan söker, och Skalden förlägger det vanligtvis på landsbygden, der menskligheten ännu i hans ögon leker som barn vid Naturens barm; ty landet är konstens, liksom barndomen är lifvets, Idyll. Genom en lätt förklarlig förvillelse förkläder menniskan sina önskningar till dunkla minnen; och det finnes ingen som under lifvets plågor ej någon gång framsuckat de sköna orden:

Jag, äfven jag, var i Arkadien född; ord, hvilka utgöra, om jag så får uttrycka mig, liksom inskriften öfver det menskliga hjertat. Häraf kommer väl också den förunderliga makt, som hvarje lyckad natur-målning har öfver känsliga sinnen. Det är som man deri igenkände en länge saknad hembygd; som vore de enkla gestalterna idel ungdomsvänner; alla våra barndomsminnen uppstå dervid liksom personligen, och räcka oss sina små händer och se på oss med de klara, oskyldiga ögonen. Jag underställer hvar och en, som med uppmärksamhet läst Skördarna, om icke just detta är det intryck de qvarlemna i det hela, och om det icke förekommer en hvar som såge han Fridens och Oskuldens Englar alltjemt framskymta mellan den höga Säden.

Skördarne äro en stor poetisk komposition, men likväl i det hela sammansatt af skilda och liksom lösa taflor. Det är ingen egentlig handling som sammanbinder dem; ty den fortgående Skörden kan ej anses som en sådan, då Skördemannen endast som ett kollectift begrepp framställes. Desto mera berömvärd är den konst, hvarmed Skalden förstått att förena de särskilta delarna och det inre sammanhang, som med en skenbar nödvändighet sammanknyter det hela, ifrån höbergningen i första Sången ända till de landtliga Bröllopen i den sista. Det är än en poetisk betraktelse, härledd ur hufvudämnet och oförmärkt förande dit tillbaka; än en känsla omedelbarligen väckt af det beskrifna föremålet och som med en naturlig öfvergång förlorar sig i ett nytt; än en berättelse framvuxen ur ämnet, liksom grenen ur sin stam, och öfverhöljd med Diktens rikaste frukter. Ingenstädes märker man en lucka, ingenstädes förekommer det som dessa taflor någonsin varit åtskilda. Som en stor blomsterkrans ligger det hela framför oss; men tråden som sammanhåller den, är bortgömd under de skiftande bladen.

Det bör emedlertid icke nekas, att denna enhet är mera skenbar än verklig. Den ligger, som den i Dikten af denna art måste, egentligen i Skaldens egna känsla, i hans uppfattande och behandling af ämnet, den är, med ett ord, lyrisk. Det har lyckats honom att undangömma det fragmentariska i sitt ämne: att helt och hållit upphäfva det, var omöjligt. En naturlig följd härutaf är det, att i Skördarna de särskilta skönheterna mera än annorstädes utgöra det Helas. Det slags kritik, som i hvarje konstverk endast ropar på det hela och öfverser

eller föraktar all enskild förträfflighet, förekommer mig äfven så ensidig och följaktligen äfven så falsk som den, hvilken alltjemt hänger vid det enskildta, ofta tillfälliga, och aldrig höjer sig till någon allmän öfversigt. I hvarje Poem är visserligen den poetiska idén hufvudsaken, men ingalunda idén i sin nakna allmänhet, utan idén fullklädd och individuelt lefvande; och intet konstverk, som förtjenar sitt namn är en blott färglös handteckning, utan alltid tillika en utförd målning. De enskilta skönheterna i Skördarna äro väsendtligen af samma art, som dem vi redan anmärkt i Dagens Stunder. Det är samma inbillningens prakt, samma glänsande skildringar, samma ståt af bilder. En sådan prakt-målning, som (för att anföra blott ett exempel) målningen af Solen i tredje Sången, dess uppgång och verkningar i Naturen, har väl svårligen den Svenska Vitterheten at uppvisa. Denna kärlek till det lysande och präktiga möter oss öfverallt i den Oxenstjernska Poesien, till och med der man minst skulle väntat det, till exempel då hon målar blommorna. Hvilket känsligt hjerta älskar dem icke, dessa Solens barn, dessa morgondrömmar af den slumrande jorden; och med innerlig kärlek fästade sig äfven Skördarnes skald vid dem, liksom igenfunne han i denna blomsterverld sin egentliga hembygd, den sköna natursymbolen af sitt eget snille, som skiftar i alla blomstrens färger och är landtligt och oskuldsfullt likasom de. Men huru skimrande målar han dem icke! Det är som den Svenska jorden ej erbjöde dem åt honom nog präktiga. Han hämtar dem i sin Dikt från de aflägsnaste stränder, för att förnöja sig af deras åskådande och framställa deras färgprakt. Jag påminner endast om det rika blomsterstycket i sjette Sången, eller der han på ett annat ställe låter den gamla sjömannen förtälja alla de under ur växtriket dem han sett på främmande kuster, likasom missnöjd med att Sverige ej erbjöd dem åt hans målning. Glansen af en sydligare Sol hvilar också omisskännligen öfver dessa härliga Taflor. Till en varmare Sol, till en yppigare Natur, till rikare färger längtade också alltjemnt den Oxenstjernska Sångmön. Nästan blott af ett lyckligt misstag tyckes hon hafva förvillat sig till Norden, der hon endast med rikedomen af sin Inbillning kunde uppfriska Naturens matta färger.

Men Sångmön, helst den landtliga, måste som oftast aflägga sin strålkrona; och midt ibland all ståt och härlighet möta vi i Skördarna alltjemt drag af den enklaste Natur, af den mest intagande Idylliska ljufhet. Sådan är t. ex. i andra Sången den lefvande målningen af höbergningen, der landtflickorna än öfverhöljas af det fallande höet, än hastigt nedsjunka i dess lösa bäddar. Det är icke blott den träffande sanningen, icke blott Naturen som man älskar att igenkänna i dylika målningar, utan äfven och ännu mera den landtliga enfalden, den glada oskulden, som icke vet af sin egen helighet, icke en gång anar att hon härstammar från himmelen. Och hvilket härligt Idylliskt drag är det icke, när, i samma Sång, barnen, utestängde från ungdomens lekar, taga sin tillflykt till de gamle, och den unga värnlösheten söker sig ett skygd hos den föråldrade. Hvilken skön, patriarkalisk bild af det uppväxande slägtet, församladt omkring det bortgående, af Oskulden, som med knäppta händer lyssnar till den grånade Vishetens stämma!

Det är på drag som det nyssnämnda, som man igenkänner icke blott Skaldens uppfinning utan äfven hans hjerta. Sålunda diktar ingen annan än en ren själ, som i Dikten nedtrycker sitt innersta oförderfvade väsende. I Skördarna, liksom i all verkelig poesi, är Dikten blott en öfversättning af hjertat, hvarje bild svarar mot en känsla, och phantasiens skimmer är som gräset, hvilket växer högst och friskast, der en källa gömmer sig på djupet. Men utan äfven all bild och framställd i sin oprydda skönhet rör oss ett ömt och välvilligt hjertas känsla. Det är också denna hjertats fromhet, denna öppna välvilja, denna ömhet som omfattar hela menniskoslägtet, som i Skördarna, mer än hela bildståten, väcker icke vår beundran, men vårt deltagande, och tvingar oss äfven der vi kunde hafva något att påminna emot Skalden, att likväl älska menniskan. Jag borde ej anföra några exempel härpå, ty de förekomma öfver allt och likväl aldrig för ofta. Men hvilken påminner sig icke i tredje Sången, midt i en målning af Skörden, axplockningen och den rörande uppmaningen till de förmögnare att lemna något qvar för den fattige, för honom

som plockar blott att lefva
med fattigdomens rätt vår rikdoms öfverlefva?

Eller i fjerde Sången den ädla ifver, hvarmed Skalden förmanar sina likar till mensklighet och ett mildt behandlande af deras underhafvande, och yrkar en jemnlikhet hämtad, icke ur Statsläran för dagen, utan ur sitt eget hjerta? Huru öm är icke hans klagan vid Scheffers graf, hur hjertligt prisar han icke sin största medtäflare, Nordens Idyll, den härlige Creutz? Med hvilken värma talar han icke i sjette Sången de förtryckta Negerslafvarnas sak? Det är som vi såge en hvitklädd Genius stå och läsa välsignelsen öfver nattens söner, med den ädla harmen målad i sitt anlete öfver deras tyranner. Men ack! det är blott med återhållna tårar som han predikar mildhet för Barbarerna, det är med en dufvas vrede som han ifrar emot våld och orättvisa. Ty hans stämma var gjord till att bedja, icke till att hota, och i hans fromma själ antog vreden sjelf ett anseende af mildhet. Skalden målar sjelf i sjunde Sången hela sitt sköna inre denna ömma, lättrörliga känsla, som alltid är färdig med hjelpen, innan hon ännu hunnit öfverväga om den var förtjent, och alltjemt bedragen, likväl alltjemt vill göra godt; detta hjerta, med ett ord fullt af kärlek och öfverseende,

som älskar, glömmande otacksamhetens fara,
sitt slägte som det är, ej som det borde vara.

Och när han i åttonde Sången besjunger den Vises ålderdoms-hvila i sin fosterbygd, igenkänner man lätteligen deruti hans egna hemligaste önskningar. Denna rörande klagan öfver verldens vrånga omdömen, som i dygdens ömhet ej ser annat än svaghet, denna hjertliga fromhet som

ännu ej hata kan de trolösa hon skyr;

sannerligen man målar dem icke med så träffande drag, utan att hafva tagit färgerna dertill ur sitt eget hjerta. Med ett ord, Skördarne äro en skön själs fortgående bekännelser, de äro diktade äfven så mycket med hjertat, som med snillet. Och häraf kommer det utan tvifvel, att man kan läsa mången Dikt, der man äfven så mycket, och hvarföre skulle jag ej säga det, äfven mera beundrar Skaldens konst än i Skördarna; men svårligen lär man kunna läsa någon, efter hvilken man mera älskar Författaren, eller någon som i Läsarens sinne qvarlemnar ett ömmare, ett mera rent menskligt intryck.

En egen uppmärksamhet förtjena Episoderna i skördarna. Jag har redan förut nämnt den konst, hvarmed de till större delen äro sammanväfde med det hela. Det märkvärdigaste härvid är den genialiska lättheten, sjelfva den organiska böjlighet, om jag så får säga, hvarmed de sluta sig både til det föregående och det efterföljande. Men dessutom hafva flere af dessa Episoder för Svenska Läsare ett eget behag derigenom, att deras ämne är hämtadt från våra gamla minnen. All forntid är, som vi förut anmärkt, redan ett halft Poem: de stora skuggorna äro, äfven utan konstens åtgärd, poetiska gestalter, och för den som lyssnar dertill, klingar af sig sjelf en harpa ur hvarje graf. Men af det förflutna räkna vi närmaste skyldskapen med det inhemska: och af alla ämnen för Skalden äro derföre de nationela de naturligaste och de som säkrast och kraftigast träffa Läsarens inbillning och hjerta. Af denna beskaffenhet äro i Skördarna den sköna berättelsen om våra Förfäders nomadiska lif och om de gamla Upsala-Kungarna i första Sången; och i den fjerde den eldiga, kanske alltför sentimentalt utförda sagan om Disa, och minnena af Nordens fordna Skalder. Med vördnad igenkänner man dessa ljud från en förgången hjeltetid; och man finner det både naturligt och rörande, att dessa Svenska ättehögar, i Dikten, likasom i Naturen, stå midt ibland de Svenska Skördarna. Men den skönaste icke blott ibland Episoderna, utan äfven, efter min känsla, kanske det skönaste i hela Poemet, är berättelsen i femte Sången om Sjöfartens ursprung. Huru rent poetiskt är icke hela denna härliga Dikt både tänkt och utförd! Huru kär blir oss icke, äfven efter den korta bekantskapen, denna Ofion som med med kärlekens förtviflan störtar sig i floden och åtminstone vill dö med den älskade som han icke kan rädda. Det är ett träffande drag af qvinnlighet, att Eurynome, ehuru en född Gudinna, likväl ej kan afhålla sig från fåfängan att pröfva sin älskare. Undret, som plötsligen förvandlar trädstammen till en båt, upphör at längre synas ett under; det blir nödvändigt, det hade varit en orättvisa af de eviga Gudarna, om de handlat annorlunda. Och när den räddade flickan förklaras till en gudomlighet, när hon till brudskatt skänker hafvet åt den älskade och hans slägte – då är den präktiga gåfvan ingalunda för stor; ty kärleken räknar blott med

oändeligheter, och gåfve, om han kunde, aldrig mindre än en himmel eller en jord. Och sedermera, hvilken värma och innerlighet i framställningen, hvilka verser som de vore diktade i himmelen! I sanning, den som läser denna sköna sång utan den innerligaste förtjusning, utan glad stolthet att detta är den Svenska Sången, för honom, hvem han ock må vara, är åtminstone Diktens helgedom sluten för evigt.

Hvad man annars mest plär beundra i Skördarna och hvarvid äfven Författaren sjelf tyckes hafva fästat mycken vigt, det är den jemna värdighet i uttrycket, den fulländade elegans hvarmed han, efter Virgilii uttryck, förstått

att sitt ämne
fatta i värdiga ord och besjunga det låga med heder.

Det är lätt att inse hvilka svårigheter detta måste hafva erbjudit åt Författaren, som också i företalet beklagar sig »att den nya Vitterhetens »och belefvenhetens tungomål utesluter från det »högre umgängets ton de flesta af bygdens bil»der, talesätt och namn; det nekar behag och »värdighet åt dess uttryck; dess sanning synes »ohyfsad, dess språk obeprydt som dess hyd»dor.« – Emedlertid, utan att vilja räknas till de poetiska Cynikerna, och med tillbörligt ogillande af råheten som är lika förkastlig i konsten som i lifvet, skulle man väl mot denna smakens grannlagenhet kunna anföra mera än en betänklighet. Man skulle t. ex. kunna fråga hvarföre i allmänhet något naturföremål, så framt det icke för det oförderfvade sinnet är äckligt eller motbjudande, skulle i konsten kunna anses för lågt eller ovärdigt. Ty består icke konsten i denna mening just i ett förädlande af Naturen? Är icke hvart och ett föremål just genom den poetiska framställningen nobiliteradt? Har något föremål i sig sjelf en annan ädelhet, än den som Konstnären ger det? Är det ädla i æsthetisk mening något annat, än det idealiska i form eller uttryck? Man skulle vidare i afseende på uttrycket kunna fråga, hvad det poetiska Språket egentligen har att göra med den så kallade högre umgänges-tonen? Äro icke snarare dessa begge enligt sin natur hvarandra alldeles motsatta? Ty all poetisk framställning är individuation, är bild, är sinnlig bestämdhet. Den högre umgängestonen deremot söker det allmänna. Dess förfining består egentligen i en afslipning af det enskilta, det sinnligt bestämda. Man kunde säga, att bilden är afnött innan den hinner upp till dessa högre kretsar. Blott hvad som förflygtigar sig af Språket, stiger så högt. Man målar der, om jag så får säga, helst med vattenfärger. Derföre, hvilka företräden man också tillägger den högra umgänges-tonen, poetiska äro de åtminstone icke; och för hvarje Vitterhet är det utan tvifvel en olycka, om denna tron hinner att stadga sig såsom norm för den poetiska framställningen. Hvad den härigenom kunde synas vinna i elegans och värdighet, det förlorar den åter mångfaldigt i åskådlighet, i lif, i träffande sanning. Det är icke nog att Skalden härigenom onödigtvis beröfvar sig sjelf den bästa och mest talande hälften af Språket, och i frivillig fattigdom idkar den rikaste konst på jorden; det är icke nog att uttryckets påstådda värdighet så lätt öfvergår till stelhet; men hvad som är väsendtligare, Dikten antar härigenom sjelf ett utseende af inskränkning, af armod, ja af köld, som måste vara vidrig för hvarje poetiskt sinne. Häraf kommer väl också icke blott det afmätta, bildlösa, förbleknade i uttrycket, som man icke utan skäl förebrår Fransyska Poesien; utan häraf, snarare än af någon brist på känsla, kommer äfven den kyla som går genom flere af dess berömdaste verk; häraf kommer det att så månge af dess Konungar tyckas bo uti ispalats. – Man skulle slutligen, med användande af allt detta, kunna fråga, om icke i Skördarna mången målning skulle ha utfallit både rikare och varmare, om icke en för långt drifven grannlagenhet derifrån hade utplånat kanske de mest talande dragen? Men härtill kunde man också å andra sidan med skäl svara, att Skördarnas Skald till en stor del just genom sitt efterdöme vederlagt dessa smakens betänkligheter och anfört svårigheten just för att visa huru den kunde besegras. Man kunde svara, att han verkeligen ej ansett något föremål för ringa att besjungas, och som bevis härpå kunde man t. ex. anföra den träffande, naturfriska målningen af mälden och mältningen i sjette Sången. Man kunde svara, att den prydlighet som röjer sig i dessa och dylika taflor, egenteligen ej är något annat än återskenet af Skaldens eget poetiska sinne, som hade en medfödd ädelhet och ryckte allt, äfven det lägsta, upp till sig. Man kunde slutligen, i afseende på Språket och framställningen, svara, att uttryckets värdighet dock i sig sjelf är en

poetisk dygd, såsom motsatsen af det låga, och att den blir ett fel endast så vida, som den ej vinnes utan genom uppoffring af väsendtligare fordringar. Man kunde svara, att den högsta fullkomlighet i poetisk diktion vore den, som förenade uttryckets adel med dess frihet, dess värdighet med dess sinnliga liflighet; och exemplen härpå kunde man till en stor del hämta ur Skördarna.

Ty hvad är det hos de fleste annat än versens och språkets skönhet, som gjort Skördarna och den Oxenstjernska Sångmön i allmänhet så berömda? I vårt Land läser man ännu merendels alla större Dikter blott styckevis. Man upplöser Hjeltedikten i Romanser och Sorgespelet i Elegier. Det hör icke hit att undersöka, huruvida man bör söka orsaken härtill i ett i allmänhet mindre utbildadt poetiskt sinne, eller kanske rättare i Nationens kända, uteslutande tycke för det lyriska, som sammantränger hela den poetiska verlden inom några få strofer. Ännu mera afvikande från ämnet vore det att vilja efterforska grunden till detta tycke sjelf. Ligger den icke till en betydlig del i sjelfva den Natur som omger oss? Är icke Bergsbygden med sina dalar och strömmar Naturens Lyrik, liksom det mildare slättlandet med sina lugna floder är dess Epos? Många af våra fjelltrakter äro verkeliga Natur-dithyramber, och menniskan diktar gerna i samma toner som Naturen omkring henne. Det synes mig åtminstone märkvärdigt, att det gamla hög-poetiska kämpelifvet i den egentliga Norden sällan uttalade sig i Dikt annorlunda än, som en Krigssång, och först under en sydligare himmel framträdde i en lugnare och mera fullbildad Episk gestalt. Går icke ett lyriskt drag genom hela Svenska Historien? Äro icke de yppersta Representanterne af National-lynnet hos oss, så väl i äldre som nyare tider, snarare lyriska än episka karakterer? – Dock, anledningen må vara hvilken som helst, så mycket är åtminstone visst, att hvart och ett Poem af större omfattning vanligtvis bland oss endast fragmentariskt bedömmes. Eller, som är detsamma, man ser mera på delarna än på det hela, och i delarna åter mest på Diktionen. I denna söker man skönheten; man öfverser innehållet för formen. Så ensidigt också detta är, så ligger likväl en riktig känsla till grund härföre; den känslan nemligen, att i Poesien Stylen ingalunda kan vara likgilltig, och att den, som brister i det lättare tekniska, nödvändigt måste brista i det svårare väsendtliga. Stylen, säger en berömd Författare, är menniskan sjelf. Derföre kan väl en prosaisk obetydlighet inrymmas och gömma sig i en poetisk Diktion; men en Dikt af stort poetiskt värde, som ej tillika ägde uttryckets skönhet, känna vi ännu ej, från Iliaden till Skördarna räknadt. Icke en gång Versifikationen i sin inskränktaste bemärkelse tagen, är en blott mekanisk färdighet. Den kan utbildas, men ingalunda läras genom öfning, ännu mindre genom reglor; och Versläran är i detta hänseende äfven så negatif, som Konstläran. Hvarje skön vers är som sådan redan ett konstverk i smått. Han är ej smidd, utan gjuten. Icke mekaniskt sammansättes han, utan organiskt växer han fram ur Skaldens bröst, när ingifvelsen kommer likasom blommorna växa ur jorden när vår-solen värmer henne. Sålunda är i Skördarna Diktionen i allmänhet bildrik och blomstrande; men dessa blommor äro ej mödosamt planterade i en ödemark, utan det är Skörden sjelf som står i blomma på en gång och väger för vinden och gjuter sitt doft öfver fälten. Således är äfven nästan hvarje vers så lätt och sirligt byggd, som en Korintisk pelare med sina Acanthus-blad; men den är tillika en klingande Memnons stod; och detta välljud är här så mycket mera märkvärdigt, som det förekommer i en vers-art, der man, efter nu gängse föreställningar, ej borde söka det.

Det är icke min mening, att försvara Alexandrinen emot de tillvitelser man i sednare tider gjort den. Dess alltjemt på samma ställe återkommande Takthvila, hvilken liksom skär tanken i tu, ger honom visserligen ofta en tröttande enformighet. Men deremot är han också fast och bestämd, han har en jemn och symmetrisk gång, och bygger, om jag så får uttrycka mig, liksom en jernbrygga för tanken. Derföre är han för Reflexions-poesien, der Betraktelsen är det herrskande Elementet, en passande form; och de flera mästerstycken vår Vitterhet kan uppvisa härutaf, skulle väl svårligen i ett annat versslag haft samma kraft och eftertryck, eller fästat sig med så bestämda drag i själen. Men dertill med, hvad som härvid är vigtigare, har Alexandrinen en vördighet, ja en högtidlighet, som för Beskrifningen är af vigt, emedan den ger henne prakt och upphöjning. Han smyger sig ej efter sitt föremål, men han utbreder och qvarhåller det för ögat. Han är ett bättre organ för målningen af den hvilande än den rörliga Naturen. Jag anför ej detta för att förringa andra, utan tvifvel rikare och friare, versarter, men endast för att göra rättvisa åt en versform, hvari

flere af våra skönaste Dikter äro författade, och hvilken har sina egna förmåner, för den nemligen, som förstår att begagna dem. Men just detta sistnämda är också hufvudsaken; ty icke blott Instrumentet, utan ännu mera den, som spelar det, bestämmer Tonen. Och häraf kommer det, att en enda vers i Skördarna, oaktadt den entoniga formen, ofta synes mig ha ett skönare välljud än mången hel modern Klangdikt, som egentligen är anlagd på musikalisk verkan, och som äfven, genom den vanliga tomheten på innehåll, är att betrakta, mindre som ett Poem, än som ett blott musikaliskt Thema.

Hvad man med mera skäl skulle kunna anmärka emot versifikationen i Skördarna, äro de ofta förekommande prosodiska oriktigheterna. Utan tvifvel äro de stundom med flit anbragte, för att bryta entonigheten och bilda Svenska Alexandrinen till någon likhet med den Fransyska, der takten är snarare anapestisk än jambisk, och föga afseende göres på ordens verkliga accent. Men en entonig vers synes mig dock bättre än en upplöst, och den frihet man på detta sätt vinner, öfvergår lätteligen till regellöshet. Språket sjelf hade väl också någon gång kunnat vara renare. Grefve Oxenstjerna älskade Fransyskan, och dess egenheter framträda stundom på bekostnad af motsvarande talesätt dem vårt eget Språk kunnat erbjuda. Af samma orsak förklarar jag mig äfven de långsträckta participialiska constructionerna, hvilka egenteligen ej tillhöra Svenskan, och en deraf följande tyngre och trögare period-byggnad. Men allt detta är dock idel obetydligheter. Väsendtligare deremot kunde andra betänkligheter synas. Jag har redan antydt den svårighet som ligger i sjelfva ämnet. Men äfven i afseende på utförandet kunde väl en och annan anmärkning äga rum, icke blott emot Skördarna, utan äfven mot den Oxenstjernska Poesien i allmänhet. Dit hörer t. ex. den omständigheten, att Skaldens inbillning, så rik och lysande den i allmänhet är, kanske just derigenom ej alltid tillbörligen åtskiljt prydnad från grannlåt, det präktiga ifrån det blott prålande. Hit hörer vidare, att känslans ömma vekhet kanske någon gång kunde synas öfvergå till en veklighet, den mindre finkänsliga eller, om man så vill, friskare naturer kunde anse för sentimental matthet. Hit hörer sluteligen den omständigheten att Skalden, hvars blick mera var riktad på den yttre än den inre Naturen, väl till fullkomlighet kunde framställa den förra, men i allmänhet lyckades mindre då han skulle måla den sednare. Häraf kommer det, att den långa berättelsen om Alfred och Virgina, som, alltjemt afbruten, alltjemt återkommer i Skördarna, går som en töcken-gestalt genom hela Poemet. Personerne deruti, liksom i Episoden om Alfred och Camilla i Dagens Stunder, kunde synas alltför allmänt, alltför flygtigt tecknade, för att väcka eller bibehålla något deltagande. Ty af alla gestalter är den menskliga den som minst är att skämta med för Konstnären. Den måste målas träffande, eller utelemnas; och mången kunde tycka att i Skördarna Skalden kanske gjort bättre, om han tecknat dessa figurer, liksom Landskapsmålare pläga, med bortvända ansigten.

————

Jag har länge, kanske alltför länge, uppehållit mig vid Skördarna och Dagens Stunder. Men dessa begge Poemer äro också i flera afseenden de vigtigaste af Grefve Oxenstjerna; och de väsendtligaste Elementerna af hans poetiska snille framträda i dem på det bestämdaste. Jag kan derföre fatta mig så mycket kortare i afseende på de öfriga.

Det mest berömda ibland dessa är den bekanta Sången öfver *Hoppet.* Grunden för det hela är ett personifieradt begrepp och Dikten alltså allegorisk. I en högre bemärkelse är väl egentligen all Poesi till sitt ursprung allegorisk. Ty det sköna, som den söker, hvad skulle det väl vara annat än symbolen af en högre verlds-ordning? hvad skulle väl konsten vara i allmänhet annat än den sinnliga, bildande framställningen af en evig urbild? Men här är det idén, som i sinnlig gestalt stiger ner från himlen; i den vanliga allegoriska Dikten åter är det begreppet som sträfvar opp från jorden. Men det förråder ej sällan sitt prosaiska ursprung, och i den gestalt det antar, bor ej alltid en lefvande ande. Men deremot i Hoppet glömmer man begreppet för dess yttre form; ty den sköna gestalten har icke som en död massa växt öfver det, utan som en lefvande kropp har han växt tillhopa med detsamma. Det är derföre i denna Dikt icke blott det träffande och sinnrika i

Allegorien som bör beundras. Det är icke blott sådana drag, som det med rätta berömda, att Hoppet bygger sitt tempel på spetsen af en nytänd måne. Utan det är äfven och ännu mera sjelfva de himmelska figurernas lätta och luftiga bildning. Man skulle säga att de äro väfde af æther och morgonrodnad, att de äro målade genomskinliga. Eller rättare, de äro ej målade, de äro framandade på en spegelyta. Sådant är Hoppet sjelf med himlabågen omkring sitt hufvud, sådan är äfven hela dess flygtiga Hofstat, Drömmarna, Begären, Nöjena och Kärleken. Man ser lätt på dem, att de (efter hvad Skalden säger) ej låta fästa sig i band, utan försvinna när man vill trycka knuten till. Med ett ord, icke blott Hoppets spegel (efter Skaldens fiktion) utan äfven Diktens egen hänger här dallrande på ett silkessnöre; och de ætheriska varelserna dansa fram och tillbaka deruti. Hela stycket är en verkelig Sommarnatts-dröm, en syn i molnen; och efter snart fyratio års förlopp, efter allt det sköna som Svenska Poesien under denna tid frambragt, står det ännu på sin luftiga höjd, ensamt och utan like i vår Vitterhet.

Sången öfver *Ödet* behandlar ett svårt ämne. Hvarken genom arten af sitt snille eller sin bildning var Grefve Oxenstjerna stämd för det slags reflexions-poesi, som här varit på sitt ställe. Det fattas visserligen icke detta Poem flera träffande drag och enskilta skönheter; men de synas mig falla som blixtrar i natten, och man ser dervid egenteligen ingenting annat än – mörkret. Det hela är för tungt, för dunkelt; det flyter tillsammans för läsarens ögon, utan att qvarlemna någon klar bild i hans sinne.

Så mycket skönare synes mig deremot det äldre Poem, som i en sednare omarbetning är bekant under namn af *Oskuldens Religion.* Ty här framställer Skalden i förunderlig klarhet hela sin milda lefnads-vishet, hela sin åsigt af det menskliga lifvet i dess högsta och vigtigaste förhållanden. Här är den Evige och Hans rådslag icke något föremål för hans forskning; icke med tankan vill han fatta det oändliga, utan med det rikare hjertat; han vill icke begripa Dess väsende, men endast älska och tillbedja Dess godhet; ty begreppet är armt, men kärleken är himlens faddergåfva till jorden och ovansklig som sitt Ursprung. Jag lemnar åt dagens Vise, som så lätt förklara menniskan och naturen, att förakta detta resignations-system såsom alldagligt och ovärdigt deras philosophiska höghet. Men, man tänke i öfrigt huru som helst om vettenskapens ofelbarhet: så mycket borde man åtminstone medgifva, att den metafysiska flygsand som nu från alla håll blåser in i Poesien och lägger sig snart öfver alla dess blommor, man borde medgifva, säger jag, att den åtminstone *der* är en främmande tillsats. Ty icke Tingens rot, som växer i mörkret, utan deras blomma, som sträfvar uppåt emot ljuset, skall Skalden fatta. Icke på det molnklädda Sinai skall han stiga, der Lagen utgifves, utan på Thabor, på mensklighetens förklarings-plats, skall han stå, och med fria blickar se ner öfver det skiftande lifvet. Och der står han också hela den omnämnde Sången igenom och uttalar endast fridens och oskuldens ord. Huru ren och öppen ligger ej här hela hans sköna själ både för Gud och menniskor. Det är omöjligt att utan den djupaste rörelse höra huru ömt han förmanar till broderlig kärlek och fördragsamhet, huru varmt han ber äfven för de vilseförda, huru skönt han vill, med välviljan emot hela sitt slägte, afbetala något på sin skuld till den eviga Godheten. Det ligger ingen stolthet i hans önskan att dyrka Gud med sina gerningar, men väl ligger det något himmelskt i den fromma undergifvenhet, hvarmed han förtröstansfullt anförtror sig som ett barn i Hans händer. Hela sången är, med ett ord, diktad i Christendomens skönaste anda. Jag ville, för att läna en bild ur Bibeln, kalla den för Poesiens Bergs-Predikan. Ty så rent strömmar lifvets vishet endast ifrån gudavigda läppar, så fromt utgjuter sig intet annat än ett helgadt hjerta. För mig åtminstone har denna Sång alltifrån min barndom haft ett obeskrifligt behag; och jag är glad att jag ännu ej växt ifrån min barndoms tycken; jag är glad att jag ännu ej kan läsa detta stycke utan innerlig rörelse, utan att sucka en välsignelse öfver den fromma Skaldens aska.

I nyssnämnde Poem hade Grefve Oxenstjerna också funnit ett ämne, som för arten af hans snille var mest passande. Ty icke med brusande häftighet, utan med jemn och stilla ingifvelse fattade han vanligtvis sitt ämne och utbredde sig deröfver som en flod öfver slätten. Deremot den mäktiga hänförelsen, hvilken liksom i en brännpunkt samlar alla snillets strålar, som mindre lyser än ljungar, mindre är en sommar-sol än ett sommar-solstånd – denna saknade han. Derföre lyckades han mindre i de högre lyriska arterna; och *Odet*

Öfver Gustaf Adolfs död torde väl bättre försvara sin plats som en allegorisk scen, än som ett egentligt Ode. Äfven i den annars sköna *Imitationen efter Horatius* är väl snarare Diktionen än Andan rent lyrisk.

I Berättelsen om *Disa* skulle man kanske önska, att Skalden mindre misskänt det Romantiska som ligger i denna gamla folksaga, och som så lätt kunde ha erbjudit en annan behandling än den nu varande half-ironiska. Det är liksom Skalden hade, jag vill icke säga, blygts, men likväl hemligt lett öfver Sagans enfaldighet. Men då denna ton en gång var vald, så måste man erkänna, att den med en Mästares förmåga är utförd. Framställningen har ett sådant lif och åskådlighet, de särskilta delarna, t. ex. Disas uttåg från Venngarn, äro utmålade med så friska och yppiga färger, det hela har en sådan rask och lefvande gång, att jag aldrig kan betrakta det utan att tro mig se Poesiens Gratie, som med skälmska blickar och grop i kinden dansar personligen framför mig. Äfven i techniskt afseende hör detta stycke till de mest fulländade, som Grefve Oxenstjerna diktat. I lättare, skönare verser har aldrig Svenskan rört sig, icke en gång hos Kellgren sjelf, och det odelade bifall detta Poem vunnit, torde väl just i denna omständighet ha sin grund hos de flesta läsare.

Men just denna Versens flytande lätthet, som så angenämt intar oss, äfven för Skaldestycken af vida mindre poetiskt värde än Disa, är i annat afseende ofta en olycka för Författaren. Ty man slutar gerna af versens lätthet till den ringa möda den bör hafva kostat; och det minsta man som vän eller bekant tycker sig kunna begära, är hvad man kallar en bit vers. Det bästa härvid för Poeten vore utan tvifvel att alltjemt neka; ty visserligen är Skaldens verld något helt annat än sällskaps-verlden, visserligen är sångens gåfva för hög, för sällsynt, att förslösas på obetydligheten. Men Skalderne, äfven de störste, äro vanligtvis ett tjenstvilligt, oförargeligt slägte, och mången ger hellre en dålig vers än ett afslag. Ty ingifvelsen låter icke beställa sig; och när man har formen utan synnerlig möda alltjemt till hands, förledes man lätt att ej akta så noga på hvad man nedlägger uti den. Det låg icke i Grefve Oxenstjernas lynne att neka en önskan den han kunde uppfylla, och hans förhållande inom ett Hof, der Vitterheten älskades med passion af Regenten, och af de öfriga åtminstone, som ett mode, tvingade honom ofta att i egentlig bemärkelse sjunga för dagen. Deraf den förvånande mängd af tillfällighets-stycken, dem han, helst i sina yngre år, strödde omkring sig med ett slöseri, som hos hvar och en mindre rik Genius skulle hafva varit oförlåtligt. Endast den minsta delen af dessa finnes upptagen ibland hans Skrifter, och bland dessa äro väl *Skalde-brefven* i poetiskt afseende de vigtigaste. Emedlertid förråder sig äfven i dem deras tillfälliga ursprung. Man igenkänner väl i dem Sångmön, men Sångmön i sin vårdslösaste morgonklädning. Större delen af dem rör sig kring ämnen gripna ur det alldagliga lifvet, dem Skalden icke ansett mödan värdt att i högre och egentlig mening behandla poetiskt. Det är än en half-komisk klagan öfver egna bekymmer, än en flygtig målning af löjligheterna för dagen, än, och oftast, en blott kompliment, eller rättare en kedja af komplimenter, visserligen med en lycklig och ofta sinnrik vändning, men sagde, som det synes, snarare af vännen eller hofmannen, än af Skalden. Tonen är i allmänhet jollrande, men formen kanske icke alltid så lätt, som man af det flygtiga innehållet skulle väntat. Korteligen, dessa Dikter äro till större delen snarare att anse som bref från en Skald, än som egenteliga Skaldebref i högre mening; det är snarare snillets umgänges språk, än dess sång som man hör uti dem. Emedlertid förer denna flod äfven sin poetiska gullsand. Sådan är t. ex. i Brefvet till Toll den med sann poetisk glädtighet utkastade målningen öfver Skaldens egen död och begrafning. Sådan är i Brefvet till Fröken Uggla den burleska beskrifningen om lefnadssättet i Finnland, i motsats emot Hoflifvet. Sådan är i brefvet till Hagström den snillrikt fantastiska teckningen af Manilla, dess öden och förvandlingar. Men hvad som så väl i detta Skalde-bref som i de flesta af Grefve Oxenstjernas flygtiga Dikter fäster Läsaren, det är det glada skämtet och den lefvande qvickheten. Han hade dessa Gudabarn alltid tillhands, icke blott i umgänget, utan äfven, så snart han ville, i Sången. – Det har varit en tid i vår Vitterhet, då man öfver höfvan uppskattade qvickhetens värde, och ville upphöja henne på en thron, som egentligen tillhör högre krafter. Nu åter tyckes man hafva förfallit till en motsatt ytterlighet. Man föraktar, eller låtsar åtminstone förakta henne, och vill inom konstens område knappt unna henne en vrå för att dö. Men häri handlar man både

oklokt och orättvist. Oklokt, emedan qvickheten är ett lättfärdigt barn, som gerna roar sig på sina vedersakares bekostnad. Orättvist, emedan hon har sin naturliga plats i Poesien, icke blott i det egentligen komiska, utan äfven i alla sådana skalde-arter, der Sångmön, om jag så får uttrycka mig, går till fots, icke med afklippta utan med nedfällda vingar, eller der skalden bildar endast i half-upphöjdt arbete. Qvickheten är i Diktens verld icke den höga Himla-drottningen, icke Juno med spiran, utan hon är hennes budbärerska, den skiftande Iris, som i himla bågen stiger ner till jorden. Då snillet fattar tingens väsende i deras himmelska skönhet, så leker qvickheten med deras jordiska förhållanden. Hon uppfinner, men en likhet; snillet skapar, men en verld. Hon diktar verkligen, men det är ett Epigram. Hon gör verkliga upptäcktsresor, men det är intet fast land, blott Sporadiska öar som hon finner. Derföre har en berömd Författare träffande kallat Qvickheten för en fragmentarisk Genialitet. Hon är icke snillet sjelf, men hon är alltid snillrik. I Grefve Oxenstjernas flygtiga Poemer drifver denna Qvickhet öfverallt sitt muntra spel. Men hon är icke bitande, endast glad, ett ystert, men icke ett vanartadt barn, med ett fromt hjerta, och upptuktadt af Behagen.

Af en ännu mera rent tillfällig anledning än Skalde-brefven äro de till större delen i *Dramatisk* form författade Dikter, hvarmed Grefve Oxenstjerna vid flera tillfällen lifvade glädjen och högtidligheterna inom Hofvet. Författaren har sjelf insett och anmärkt, att de ej böra bedömmas som egentliga Dramatiska arbeten; och en sådan dom skulle de väl också icke kunna uthärda, vore det också endast för den vanligtvis allegoriska formen, hvilken dock ingalunda hör till Scenen. Ty äfven så skön som Allegorien är t. ex. i Hoppet, der de lätt bildade gestalterna blott flygtigt framskymta, äfven så opoetisk är den t. ex i Hjelte-dikten, der de på fullt allvar införas såsom handlande. På scenen i synnerhet, der den prosaiska tomheten af det begrepp de skulle försinnliga, framställes icke blott för åskådarens inbillning, utan till och med för hans ögon, äro de icke personer, utan spöken, huru präktigt de ock må vara utsirade. Men det är orätt att betrakta dessa stycken annorlunda, än som en sinnrik lek, hvari den poetiska formen är äfven så tillfällig som den dramatiska. De höra alldeles icke under den vanliga granskningen. Deras enda rätta Domstol var ögonblicket som födde dem. Men att de likväl fått ett rum i samma samling som förvarar Skördarna, kan ändå ursäktas. Ty de teckna, som Författaren sjelf anmärker, »åtminstone til en del, behagligheten och lynnet af den store Konungens enskilta lefnadssätt;« de förråda huru snillrik han var till och med i sina umgänges-nöjen; de visa oss det inre af ett Hof, der samma hand som med vishet och kraft styrde ett söndradt rike, förde spiran bland Lekarna och Behagen.

Men äfven från en allvarligare, från sin verldshistoriska sida, är Gustaf III:s rika lefnad framställd just ifrån detta ställe, just af den Man, till hvars minne denna stund är helgad. Det var nemligen åt Grefve Oxenstjerna, som Svenska Akademien uppdrog det ärofulla, men ansvariga värf, att föra på en gång den enskilta och den offentliga sorgens talan, och både i Fäderneslandets och Vitterhetens namn, resa en varaktig minnesvård åt sin store Stiftare. Man har förebrått *Äreminnet öfver Gustaf III*, att det skulle vara författadt i en allt för bildrik och poetisk stil, och derigenom afvika från den rätta Vältaligheten. Jag bekänner uppriktigt att jag aldrig rätt kunnat fatta meningen af denna förebråelse. Ty skillnaden emellan Poesi och Prosa ligger dock ingalunda i blotta stilen och framställningen, utan i någonting helt annat och väsendtligare. Skalden vill nemligen alltid uttrycka en urbild fullkomligare än den verkligheten äger, hans skapelse är af en högre verld, och endast derigenom är han konstnär. Vältaligheten åter vill blott uttrycka begrepp, hon stiger aldrig opp i Idealets rymder; hon är, om jag så får säga, jordfast; och derigenom upphör hon att vara en sjelfständig konst i ordets högre och egentliga bemärkelse. Men begge söka de gemensamt den högsta möjliga förträfflighet i framställningen; och så vida bilden bidrager härtill, finnes det intet skäl hvarföre han skulle vara mindre passande för Talaren än för Skalden. Den eviga gränsen emellan begge upphäfves ingalunda härigenom; ty när Skalden vill uttrycka *det Sköna*, vill Talaren endast *skönt* uttrycka sig. Icke ämnet sjelf vill han idealisera, utan endast den yttre form hvari det framträder; och när den ene upplöser och omsmälter verkligheten, bibehåller den andre henne oförändrad och nöjer sig med att endast pryda henne. Derföre är all Vältalighet, som äfven blotta namnet tillkännager, egenteligen stylistisk. Men hvad är det man

fordrar till stylens och framställningens skönhet? Icke är det den blott logiska fullkomligheten af begriplighet, reda och ordning (den man naturligtvis förutsätter), utan det är äfven och ännu mera uttryckets lif och åskådlighet: men dessa, skulle de icke kunna vinnas genom bilden? Hvad är det annat än den, som försinnligar tanken? hvad är bilden, i æsthetiskt afseende, annat än det adlade begreppet? Man invänder, att känslan har sin egen Rhetorik, och att hjertats vältalighet vanligtvis är enkel. Men är den derföre alltid nödvändigt bildlös? Är det verkligen bilden i allmänhet, är det icke snarare endast den sökta bilden, som förekommer så kall och konstlad? Känslans enklaste uttryck äro Interjektionerna; men en samling derutaf bildar dock ännu icke hvarken ett Poem eller ett Vältalighetsstycke. Dessutom, hvarken Talaren eller Skalden vill alltjemt röra, om han annars förstår sin konst; ty han vet väl att känslan, huru hon också uppskakas, i sin natur är formlös och förgänglig. Men Inbillningen vill han fråga, emedan hon är Drottningen i Konstens verld, emedan hennes tempel, liksom lunden i Olympia, står fullt af gudastoder. Icke så alldeles förkastelig torde väl således bildrikheten vara, till och med hos Talaren; men visserligen måste rikedomen vara hans egen; och ett slöseri med länta skatter är här, som annorstädes, klandervärdt. Ty bilden, liksom raketen, brinner blott en gång: när han återkommer, är han död. Med hvarje år utdör ett helt slägte af de luftiga gestalterna. Betrakten Språken! Hvad visa de oss? Ett galleri af förbleknade Metaforer. Nästan hvarje ord, som nu betecknar ett begrepp, var fordom en bild. På sin tid lefde han och rördes; nu är han ett logiskt petrifikat. Derföre är ingenting vidrigare, än en Författare, som prålar med förbrukta bilder, och blomstrar, men med uppklistrade blommor. Men deremot när bilden är ny och träffande, ger han tanken med en klarhet och ett lif, som äfven för prosan måste vara vigtiga. Det vanliga inkastet att all öfverdrift skadar, gäller icke här; ty här är ingen öfverdrift möjlig, emedan ingen kan vara för skön eller för rik, men endast för vanskaplig eller för fattig. Det vore kanske, ehuru af andra orsaker, bäst, om Skalden aldrig uppträdde som Talare; men när han någon gång måste det, så är det en besynnerlig fordran att han skulle ombyta natur och lemna sin fantasi hemma. Det ligger i naturen, att den som fått vingar, gerna nyttjar dem till flygt, och att den i hvars inre en verld blomstrar, icke en gång i prosan uttrycker sig med den vederbörliga torrheten. Jag vet att denna sednare har äfven sina målsmän, som förargas öfver slösaren, hvilken i några rader förspiller skatten, hvarpå de, med sin knappa hushållning, skulle kunnat lefva en hel bok igenom. Men de göra honom verkligen orätt; ty det är i sanning icke af deras förråd som han blifvit rik. Det är dessutom ett fåfängt rop, som man upphäfver emot bilderna; ty under det Granskaren, ur ödemarken af sitt bröst, predikar emot dem, stormar den klandrade förbi, och rycker åhöraren med sig och för honom, öfver blomsterängar, under idel äreportar, fram till sitt mål.

Således, icke för bildrikt är Äreminnet Öfver Gustaf III. Men väl skulle man, äfven emot framställningen, kunna invända annat. Man skulle kunna tycka, att Grefve Oxenstjernas stil för prosan har en alltför afmätt och symmetrisk gång, hvilken gör att den förefaller som en upplöst vers, och stundom i sin entoniga högtidlighet saknar frihetens och ledighetens behag. Man skulle kanske någon gång kunna önska, att tonen vore raskare och manligare i ett Tal öfver Segraren vid Svensksund, och hade den renare och skönare klang, som är Svenskans seger. Deremot bör man beundra den konst, hvarmed Talaren förstått att sammanställa alla de betydande dragen af den store Konungens rika och verksamma lefnad. De sammanväxa alla under hans händer till en enda stor lagerkrans. Man bör i synnerhet både beundra och älska den innerliga värma, den hjertliga kärlek för den store döde, som genomandar det hela. Sålunda talar ingen annan än den, hvars själ är genomträngd, är full af sitt ämne. Det är mindre Talarens, än Vänskapens och den djupaste saknadens röst som man hör. Det är, som man såge hela hans inre sorgklädt. Vill man uppehålla sig vid enskilta skönheter, så skulle man kunna påminna om den träffande motsättningen emellan K. Gustafs och Josef II:s särskilta lynnen och handlingssätt; eller den lefvande målningen af Konungens belägenhet vid Anjala, der han var ensam med förräderiet och sin storhet; eller vid slutet, den härliga teckningen af hans karakter, hvilken innehåller liksom förklaringen till allt det föregående, och i få, men mästerliga, drag fulländar hans Konungsliga bild. Men alla dessa, och flera dylika skönheter, sammansmälta som de böra, och förlora sig i det hela, hvilket hvälfver sig, som en Triumfbåge öfver hela den prisades lefnad; det är, likasom såge man

den stora skuggan hålla sitt intåg derinunder till odödligheten.

Men tiden tillåter mig icke att längre uppehålla mig vid Grefve Oxenstierna, som Talare. Det var också icke egentligen såsom sådan, han sökte och vann sitt rykte. Vältaligheten var hos honom snarare en talang, än ett sjelfvaldt yrke. Hans fria Skaldesjäl trifdes ogerna i de trånga prosaiska formerna, och han gjorde sjelf ingen hemlighet af, att han hellre skref vers än prosa. Till Diktens riken längtade han alltjemt tillbaka, som till sin egentliga hembygd. Och derföre, när Sången dog ut eller förbistrades rundtomkring honom, när också tilläfventyrs den skapande kraften i hans snille behöfde att fira sin hvilodag, sysselsatte han sig ännu under sin hvila med poetiska öfversättningar. Af Skördarnas Skald väntade man naturligtvis ingen medelmåttig öfversättning; men hvad mången tilläfventyrs ej skulle hafva väntat af honom, var valet af ett sådant Original som *Milton.* Man kan svårligen tänka sig tvenne Naturer mera motsatta, än den milda, längtande, halfsuckande Oxenstjernska Sångmön, på den ena sidan; och på den andra, Milton med sin djupa, manliga, men merendels dystra känsla, med sitt högtidliga och stränga, religiösa eller moraliska allvar, med sin djerfva, jättelika, alla band söndersprängande Inbillning. När den förre älskade dagens milda sken och blommorna och skörden, så ser man väl på den andra, att han diktat i natten och att hans snille ansåg allting för lågt, som ännu hade sin plats inunder stjernorna. Härtill kommer äfven, att Milton med sitt sublima snille, i ett visst afseende, är den regellösaste af alla Skalder. Ty han afviker ej från reglorna, utan han sammanstörtar dem med jättekraft och bygger en ny poetisk verld på deras ruiner. Derföre kan hans förunderliga Dikt ej inrymmas i någon af de klasser, som man plägar anse som de enda möjliga för Skaldens skapelser. Alla Poesiens fyra Paradis-floder, den Episka och den Lyriska, den Didaktiska och den Dramatiska, upptar han på en gång i sin stora poetiska Verlds-Ocean. Således har man med rätta anmärkt, att Diktens egentliga syftemål är didaktiskt, emedan Skalden derigenom ville »rättfärdiga Guds vägar med »menniskan.« Episk åter är den blott genom händelsens storhet och i Episoderna som röra kriget i himmelen. Men handlingen sjelf är Dramatiskt både anlagd och utförd, och hufvudintresset hvilar väsendtligen från början til slut vid en enda stor Tragisk person, den fallne Erke- Engeln. Men lyriskt är Poemet slutligen icke blott på enskilta ställen, utan äfven i allmänhet i hela sin ton och framställning. Derföre utgör också det Förlorade Paradiset, i poetiskt hänseende, en art för sig sjelf, utan förebild och hittills utan efterföljd; men att derföre vilja förkasta det, är att uppoffra snillets rättigheter för blotta skolgriller. Den makt, hvarmed hans förunderliga Dikt griper in i hvarje djupare och allvarligare sinne, bevisar just torftigheten af våra vanliga poetiska theorier. Men märkvärdigt är det, att en man, som Grefve Oxenstjerna, uppfostrad i den så kallade Fransyska Smakens tidehvarf, och sjelf ansedd som en anhängare deraf, likväl med så varm beundran och så innerlig kärlek omfattat ett Poem, som Miltons. Ty att detta var förhållandet, bevisar hans öfversättning tillräckligen. Man behöfver blott flygtigt jemnföra den med Delilles perifrastiska bearbetning af samma Original, för att finna huru oändeligen djupare och sannare Grefve Oxenstjerna fattat dess anda och skönheter. Med riktig känsla har han, så vidt möjligt var, bibehållit dess versslag; och den förändring han infört af feminina slut-utgångar, i stället för de maskulina i Orginalet, tyckes mig ge åt de hårda och liksom afklippta Jamberna ett mildare och lenare uttryck. Man har klandrat denna vekhet såsom stridande mot grundtonen af framställningen i Originalet, och påstått att en omvexling af manliga och qvinnliga versslut, sådan som den nyttjas på Scenen, skulle här hafva varit mera passande. Men detta är i min tanka fullkomligen oriktigt. Ty endast genom versens oafbrutna likställighet kunde Originalets högtidlighet och allvar bibehållas. En afvexling skulle här, just genom sitt afbrott, hafva skadat. Genom den valda Metern är högtidligheten ej störd, endast förmildrad. Hon är ännu densamma, endast mindre kärf; man igenkänner Originalets allvarliga toner, endast sjungne med en lenare och böjligare stämma. För öfrigt är det hela återgifvit med trohet och sanning, icke blott i orden, utan ännu mera i andan. Den energiska skönheten, sjelfva de lyriska extaserna i Miltons diktion, äro med en Mästares hand efterbildade. I de mångfaldiga beskrifningarna, hvarpå Milton är så rik, har han funnit en Tolk, som var fullt värdig hans snille. Här var Grefve Oxenstjerna i sitt egentliga element, här rör han sig också med en lätthet och säkerhet, som förråder den öfvade Mästaren; hans pensel flyger och skapar, och intet öga misstänker att de härliga taflorna äro

kopior. Flera af dessa målningar stå, om man blott betraktar versens skönhet, onekligen öfver sin urbild. Med ett ord, denna öfversättning är, hvad hvar och en öfversättning borde vara, i versifikatoriskt hänseende, ett Original; och det är icke den främmande, utan den föryngrade, Milton man tror se framför sig.

Äfven med en öfversättning af *Tassos* berömda Hjeltedikt sysselsatte sig Grefve Oxenstjerna ända intill de sista dagarna af sin lefnad. Af tjugo Sånger äro endast tolf fulländade. Jag har haft i mina händer denna handskrift, denna den ädla Skaldens yttersta poetiska vilja. Det är en egen känsla hvarmed man betraktar ett verk, i synnerhet ett Skaldeverk, som blifvit afbrutet af döden. Det är, likasom såge man förgängelsen framskymta från hvarje rad, midt ibland lifvets skönaste bilder, det är, som hörde man den afgångnes skugga hviska: »jag väntar dig.« Som en poetisk Torso kommer väl detta arbete att ständigt förblifva i sitt närvarande skick; ty det är i sanning icke lätt att fullända. Men då det ännu icke är allmänheten meddeladt, så tillkommer det mig icke att öfver en blott handskrift fälla något omdöme. Jag bör endast anmärka, att det bevisar huru hvarken årens eller bekymrens börda förmådde att nedtrycka Grefve Oxenstjernas snille, huru han ännu på brädden af sin graf med hela ungdomens liflighet älskade sin konst, och i bokstaflig mening dog, som han lefvat, i Sånggudinnans tjenst.

Ty sannerligen, för Grefve Oxenstjerna var Skaldekonsten aldrig ett blott tidsfördrif eller ett flygtigt ungdoms-nöje; utan som hvarje äkta Skald betraktade han henne, som sitt lifs bestämmelse. Han kunde ej efter behag nedlägga eller upptaga henne; han kunde ej hvila, äfven om han velat; ty den bildande kraften i hans inre måste alltjemt skaffa sig luft och framträda i dagen. Få menniskor äro i den stora bemärkelse som han, födde till Skalder. Hvad han med en annan bildning och under andra förhållanden skulle hafva blifvit, är nu mera omöjligt att afgöra; men hvad han verkligen blef, var så mycket, att man deraf med säkerket kan sluta till de rikaste och ovanligaste anlag. Om man, vid en blott psychologisk förklaring af konsten, med rätta yrkar, att det är känslans liflighet och inbillningens rikedom, som egentligen utgöra Skalden, emedan den förra uppfattar och återspeglar alla de drag af skönhet, som finnas spridda i verkligheten, och den sednare diktar dem der de saknas: så måste en hvar erkänna, att Grefve Oxenstjerna var född för Skaldekonsten. Ty lättrörlig i yttersta grad var hans känsla, tilläfventyrs likväl mera öm än stark, mera vidt omfattande än djupt inträngande. Hans Poesi var sentimental, men icke i ordets vanfräjdade bemärkelse. Man finner hos honom aldrig denna omanliga klagan, detta sjukliga pjunk öfver qval, dem man så gerna anser för tillgjorda. Det finnes hos honom intet spår af affektation, och äfven der hans känslighet skulle kunna synas veklig, är den dock alltid sann. Sjelfva den längtan till ett friare, poetiskt lif, till Naturen och Landtbygden, hvilken går som en halfqväfd suck genom Grefve Oxenstjernas Dikter, är ingenting annat, än den naturliga känslan i hvarje poetiskt, ja äfven i hvarje ömt hjerta, att samfundslifvet med sina intrasslade förhållanden i det hela dock måtte vara en förkonstling, en afvikelse från det enklare rätta. Till en stor del kan den väl också förklaras af Skaldens egen belägenhet i lifvet, som visserligen var mera lysande, än hans milda blygsamma hjerta hade önskat. Men denna längtan har icke något häftigt, den är mindre ett missnöje med det närvarande, än en tyst aning att det kunnat vara bättre: den är, som alla känslor hos Oxenstjerna, mild och stilla. Just denna känslans mildhet är det också, som gör behaget hos den Oxenstjernska Sångmön. Hennes karakter är icke hög skönhet, utan mildt behag, det vill säga, talande, uttrycksfull skönhet, som icke beror blott på formen, utan äfven och ännu mera på det älskvärda inre hon förråder. Derföre äro också hans yppersta Sånger, så präktiga de än må synas för Inbillningen, ändå kärare för hjertat. Men präktig och lysande var visserligen hans Inbillning, och i färgernas glans och friskhet är han ännu icke af någon Svensk Skald öfverträffad. Detta gäller om hans målningar af den yttre Naturen. För framställningen af den inre hade han mindre anlag; ty dess Riken ligga djupare och fordra en helt annan art af uppfattnings- och framställnings-gåfva. I allmänhet var hans tanke mera klar än djup, mindre dristig än fin, och stundom nästan epigrammatiskt tillspitsad. Han var rikare på bilder, än på idéer, han var mera originel i framställningen än i uppfinningen. I Språket hade han mera lenhet än kraft, mera rikedom än eftertryck, mera sirlighet än korrektion. Jemnför man honom med hans begge äldre vänner, med Creutz och Gyllenborg, så var han tilläfventyrs icke så innerlig, icke så genomglödgad af poetisk eld som Creutz, han

var icke så väldig och allvarlig som Gyllenborg; men han var mera lysande än den förre, och oändligen rikare och böjligare än den sednare. Poesien hos Creutz, är som en vinranka som lindar sig rundt omkring det verkliga lifvet, och kläder dess stam med blad och med glödande drufvor. Men Gyllenborg står som en ek, föråldrad men fast, och sträcker stundom nakna grenar, men alltid högt emot himmelen. Den Oxenstjernska Sången åter ville jag förlikna vid en smärt pyramidal-poppel, hvars stam från roten till toppen knappast synes för de öfverhöljande löfven; men på hvart enda utaf dem glänser Solens guld och Daggens perlor.

I allmänna lefvernet fattade Grefve Oxenstjerna intrycken mera lifligt än varaktigt. Han ägde i hög grad den rörliga liflighet, den spelande qvickhet, som med förunderlig hastighet uppfattar alla, äfven de aflägsnaste, yttre förhållanden och under glädtig lek sammanbinder dem till oförväntad enhet. Han sökte aldrig ett infall, emedan han väl viste att det var säkraste medlet att icke finna det; men det kom alltjemt af sig sjelft och träffade, som en bevingad pil, sitt mål innan man märkte det. Lika färdig till anfall som försvar, öfverraskade han alla, men var sjelf aldrig brydd eller öfverraskad. Svårligen undgick honom någon löjlighet, och vid sådana tillfällen skonade han i muntert öfvermod ingen, icke en gång sina närmaste vänner. Men han behöfde också icke att skona; ty hans skämt var alltid gladt och fint, men sällan eller aldrig bittert; dess stygn kittlade mer än de sårade; det var aldrig hjertats bitterhet, utan endast fantasiens glada lek som det förrådde. Derföre var han utmärkt i sjelfva Gustaf III.s Hof, der qvickheten och det fina skämtet alltjemt firade sina Karuseller; och i hvilken krets han kom, var han vanligtvis dagens Konung. Men deremot saknade han tilläfventyrs den träffande skarpsinnighet, hvilken liksom med en blixt genomträngde sitt ämne och på en gång blottar alla dess gullådror. Han saknade den ihärdiga uppmärksamhet, den prosaiska uppfattnings-förmåga som är nödvändig för Embetsmannen, som skall följa ärendenas gång och reda det intrasslade och ordna det förvirrade. Vid sådana tillfällen var det liksom hans själ hade varit frånvarande och sysselsatt i helt andra rymder. Derföre var utan tvifvel hans Embetsmanna-bana mera lysande än märkvärdig. Men det rätta ville hans ädla hjerta utan undantag, och ingen skugga af väld eller orättvisa föll någonsin på hans berömda namn. Han var icke en man af stor beslutsamhet, af oböjlig fasthet, och han antog lätt en annans öfvertygelse; men det var honom omöjligt att handla annorlunda än efter den som för ögonblicket var hans egen. Med ett ord, i det praktiska lifvet, der viljans kraft och besinningens klarhet äro de styrande makterna, var hans öfverlägsenhet alldeles försvunnen. Hans snille var, för att nyttja en bild af Helvetius, som brännspegeln: den brinner blott i en punkt. Endast i Diktens verld, der alla former äro lenare och eftergifnare än i verkligheten, var han hemmastadd. Ty vidt åtskiljda äro också de begge Verldarne, Diktens och Verklighetens. Hvardera af dem fordrar sin man ensam, och den som med allvar tillhör den ena, går gerna som en drömmande igenom den andra. Derföre är det en anmärkning, så gammal som Skaldekonsten sjelf, att den rätta Skalden merendels är en besynnerlig, ofta en enfaldig person, i lifvets vanligaste förhållanden, och behandlar, om icke med oskicklighet, åtminstone med sorglöshet allt, som fordrar blott vanlig öfverläggning och mekanisk beräkning. Grefve Oxenstjerna åtminstone var icke gjord för att vederlägga denna anmärkning. Född utan all annan rikedom än snillets, samlade han ej heller någon annan; och hans lif förbittrades alltjemt af bekymmer som borde vara främmande, jag vill ej säga, för ett snille som han, men åtminstone för en man på den plats i samhället som han innehade. Men den väsendtliga orsaken härtill var en egenskap, den man äfven i sin öfverdrift måste älska; det var ett fromt och lättrördt hjertas utsväfning i det goda, det var en välgörenhet som snarare rådfrågade sina önskningar än sina tillgångar. Ty likasom han alltid var benägen att skydda och försvara, äfven utan förutgående granskning, så var han också ständigt färdig med hjelpen, utan någon annan beräkning än den hans hjerta uppgjorde för ögonblicket. På annat sätt låter icke en förlägenhet förklara sig, den icke en gång Konungars frikostighet kunde afhjelpa. Ty slösare för egen räkning var han aldrig, och han hade ej heller någon af de kostsamma nycker, hvarmed ofta mången högt uppsatt Man älskar att utmärka sig. I allmänhet ville han alldeles icke utmärkas; och sina högsta Embeten emottog han blott af vördnad för en älskad Konungs önskan, men hvarken af ärelystnad eller böjelse. Det var lätt att se att han var förlägen för sin höghet och gerna hade velat

gömma sig för sin egen ära. Bördens och snillets förmåner äro stolthetens vanligaste anledningar; men han tänkte för högt om menskligheten, för att anse börden för annat än en ansvarsfull tillfällighet; han tänkte för högt om konsten, för att ej tänka ringa om sig sjelf. Derföre var hans blygsamhet äfven så ädel som naturlig. Han bar sitt värde icke som en Konung, utan som en Brud, bär sin krona. På samma sätt var äfven hans nedlåtande höflighet, den så mången misskände, ingalunda förställning, eller en vana från Hoftrapporna. Den var en godhet, för hvilken det var ett behof att uttrycka sig, den var en hjertelig välmening öfversatt i belefvenhetens skönaste språk. I allmänhet låg i hans rika hjerta en välvilja, den ingen otacksamhet kunde uttrötta, ingen förolämpning kunde förqväfva. Han älskade menniskor med ett snilles värma och med ett barns oskuld. Man skulle i två ord kunna uttrycka grunddragen af hans väsende med en *Genialisk fromhet.* Denna röjde sig icke blott i hans Sånger och i hans lif, utan till och med i hans yttre utseende. Aldrig förgäter jag den dag då jag, ännu en tjuguårig yngling, i lundarna vid Haga, för första gången såg den prisade. Vanligtvis är det blott det moraliska som målar sig i menniskans yttre; det genialiska ligger djupare och försmår ofta alla yttre tecken. Men hos Grefve Oxenstjerna framträdde de begge i skön förening. Det låg någonting obeskrifligen fromt och kärleksrikt i de ädla, de fint bildade dragen. Men tillika blickade snillet som en himlagäst fram ur det talande ögat. Mig åtminstone förekom det, som hade jag sett Engeln med lyran stå halfgömd bakom det genomskinliga anletet.

Men redan har Engeln brutit sitt fängsel och flugit tillbaka till de höjder, hvarifrån han nedsteg. Hur skönt breder ej Midsommaren derute sin grönska öfver Skaldens graf, hur ömt klagar ej Näktergalen öfver sin tystnade medtäflare! Med rätta firar han dess minne i sommarnatten. Ty som en sommarnatt var hans snille, som en varm sommarnatt i Norden, full af blomsterdoft och herdepipor, och med evigt solsken på de höga bergen. Djupare, kraftigare har tilläfventyrs Svenska snillet uttalat sig hos mången; men aldrig älskvärdare, aldrig mildare och frommare än hos Skördarnas Sångare; och hans minne skall lefva så länge ännu en Lia går i Norden, så länge ännu ett Svenskt hjerta klappar för Diktens och Naturens skönhet.

Noter

1)

Landshöfdingen m. m. v. Rosenstein.